

Schmidt Anikó
Szabó Dorottya

Gyűjteményes napok (Collections Days) az MNL Országos Levéltárában

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának gyűjtőkori tevékenysége

Az MNL Országos Levéltárának (a továbbiakban: MNL OL) az 1995. évi LXVI. évi levéltári törvény 117. § (2) bekezdésének 1) pontja és a 34. § (1) bekezdése alapján egyik alapvető feladata, hogy maradandó történeti értékkel bíró magániratokkal gyarapítsa gyűjteményét, ajándék, a rendelkezésére álló anyagi források függvényében vásárlás vagy letét, illetve digitális iratmásolatok gyűjtése és állomány vétele útján.

A gyűjtés során érvényesített szempontok egyike, hogy a felkínált iratok – legyenek azok eredetiben vagy másolatban állományba vehető anyagok – a levéltár őrizetében lévő iratanyaghoz illeszkedjenek és azok forrásértékét növeljék, gazdagítsák. Így az MNL OL főként országos jelentőségű családok, egyesületek, testületek, illetve más szempontból, például a közélet, a tudomány, a művészetek terén kiemelkedő személyek hagyatékának átvételére, valamint a külföldi magyar emigráció történetével kapcsolatos gyűjtemény gyarapítására törekszik. Az intézmény kiemelten figyeli az 1541 előtt keletkezett iratokat, és az olyan jelentős történelmi eseményekhez köthető személyes hangvétellő dokumentumokat, mint például a Rákóczi-szabadságharc, 1848/1849-es forradalom és szabadságharc, az I. és II. világháború, be- és kitelepítések vagy az 1956-os forradalom és a rendszerváltás. Szintén kiemelt jelentőségű a címeres nemeslevelek, a kéziratos térképek, országos jelentőségű épületek tervrajzai, a 19. századnál korábbi pecsétnyomók és részvények látókörbe kerülésének figyelése. Az MNL OL szívesen vár régi családi fényképeket vagy a kisebbségre vonatkozó magániratokat is.

A gyűjtőkori feladatokról – amelyet a Magyar Nemzeti Levéltáron (továbbiakban: MNL) belül az Országos Levéltárban a Magánlevéltárak és Gyűjtemények Főosztálya, megyei szinten az adott megyei levéltár koordinál – a 2018-as év tavaszán átfogó tájékoztatás készült, amely a Nemzeti Levéltár honlapjának menüjéből is elérhető,¹ példákkal illusztrálva az ezirányú gyűjtőtevékenységet. E menüpontban foglaltak segítségével ismerheti meg a szélesebb nagyközönség az iratbeadás (eladás,

¹ <http://mnl.gov.hu/tajekoztatok>, elérési útvonala: <http://mnl.gov.hu> – fent középen lenyitható menü – Szolgáltatások – Gyűjtőkör. (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

ajándékozás, letét) módját. A *példatárban* néhány jellemző eset és irat bemutatása olvasható,² míg a *Legújabb szerzeményeink* pontba kerültek³ – és kerülnek folyamatosan – a közelmúlt „szerzeményei”.

Digitalizált iratok gyűjtése, gyarapítása az MNL Országos Levéltárában

A 21. század kihívásainak megfelelően a levéltár digitális iratmásolatokat is gyűjt.

A digitalizáláskor végzett iratbecslés (és átmeneti iratátvétel) szempontjai a fenti felsorolásban szereplő szempontokkal közel azonosak. Ha azonban a másolatkészítésre bemutatott anyagok kapcsán a tulajdonosi motivációt vizsgáljuk, két külön esetet lehet megállapítani.

Az első esetben a levéltár egy védett kulturális örökségnek számító iratról szeretne biztonsági másolatot készíteni. Ez tulajdonképpen a magánosokkal való kapcsolattartás egy speciális esete: a tulajdonos adatait az MNL OL nem ismeri, így a vele (velük) való kapcsolatfelvétel kizárólag közvetítés útján valósulhat meg. Ezt a közvetítő szerepet az örökségvédelmi hatóság⁴ látja el, arra hivatkozva, hogy a törvényi rendelkezések alapján⁵ a védett kulturális örökség tulajdonosai kötelesek előzetes egyeztetés alapján lehetővé tenni az örökség egészének vagy meghatározott részének tanulmányozását, megtekintését, dokumentálását. A levéltár ennek megkönnyítésére keresi meg a magánost az örökségvédelem segítségével, biztonsági másolat készítése céljából.⁶ A digitalizálás a tulajdonosokkal előre egyeztetett időpontban történik, az elkészült biztonsági másolatokat pedig a Levéltári törvény 33. § (4) bekezdése szerint az MNL őrzi meg.

A második esetben az iratbemutatás teljességgel önkéntes, egyéni belátáson alapul. A tulajdonos itt maga jelentkezik a levéltárnál, közvetítő fél nélkül. A közelmúlt egyes, jelen írásban alább részletesen kifejtett iratgyűjtési és iratajándékozási kezdeményezései az ilyen típusú iratbemutatást ösztönözték, az első eredmények ismeretében sikerrel.

A levéltár a magántulajdonban lévő iratokról – legyenek azok védett, vagy védési eljárás alá nem volt anyagok – olyan biztonsági másolatokat készít, amelyek nagy felbontású, torzításmentes, digitális tartalmakként biztosítják az iratokban foglalt adatok hosszú távú megőrzését. Az MNL OL minden esetben kéri a tulajdonos nyilatkozatát, amely a digitalizált irat kutathatóságának és publikálhatóságának engedélyezésére vonatkozik. A digitalizált irat nyilvántartási adatainak publikus felüle-

² <http://mnl.gov.hu/tajekoztatok> – A leírás utolsó része, lefelé görgetve érhető el. (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

³ http://mnl.gov.hu/legujabb_szerzemeneink (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

⁴ Miniszterelnökség Örökségvédelmi Hatósági Főosztálya, Műtárgyfelügyeleti Hatósági Osztály

⁵ 2001. évi LXIV. törvény 76. § (1) bekezdése

⁶ Mindezt az 1995. évi LXVI. törvény 33. § (3) bekezdése alapján teszi az intézmény.

ten való közzététele, az irat digitális képének kizárólag kutatási célú és minőségű – nem nyomdai minőségű –, publikus felületen történő közzétele, valamint a digitális felvételek nyomdai úton történő sokszorosítása csak a tulajdonos írásbeli hozzájárulásával történhet meg.

A nyitás jegyében: a Bővülő történelem projekt és az Europeana Collection Days gyűjtőkori napok

Az iratbemutató és iratajándékozási esetek bővülő számával egyenes arányban jelent meg annak igénye, hogy legyen látható, ami új ajándék vagy reprodukció formájában a levéltár(ak) állományába kerül. Természetes és igen pozitív velejárója az ilyen visszacsatolásnak a bizalom elmélyülése az intézmények iránt.

Az egyik első ilyen átfogó visszacsatolás az iratajándékozások bemutatását szolgáló, *Bővülő történelem – Az elmúlt tizenöt év iratajándékozásai* névre keresztelt, 2016–2018 között szervezett projekt volt.⁷ Az MNL e rendezvénysorozattal és a hozzá kapcsolt, azonos nevet viselő vándorkiállításal az adományozott iratok sokszínűségét mutatta be, avval a nem titkolt szándékkal, hogy az érdeklődőket további ajándékozási esetek kezdeményezésére sarkallja. A bemutatott anyag átfogta a főnemesi családok levéltárait, családtagok vagy akár egykori alkalmazottak hagyatékából. Fontos részei voltak a köz- és kisbirtokos nemesi családok, értelmiségi és iparos családok archívumai is. Egyesületi, testületi, alapítványi irategységek szintén gyakran kerülnek levéltári őrizetbe, különösen az emigrációs iratok között szerepelnek nagy arányban. A személyi hagyatékokkal tagintézményeink számos visszaemlékezést, naplót, levelezést, fényképeket és fényképalbumokat, filmfelvételeket, cikk- és kéziratgyűjteményt kaptak. Ezek a források a közös magyar történelem személyes vetületét rögzítik. A rendezvénysorozathoz – amely az MNL hét részt vevő tagintézményében tíz levéltári eseményt és számos további sajtómegjelenést eredményezett⁸ – egy azonos nevet viselő vándorkiállítás is készült. A kiállítás anyaga virtuális formában elérhető az MNL és az MNL OL honlapjáról is.⁹

A Bővülő történelem projekt a „szerzemények” megmutatását és további, a rendezvények által inspirált gyűjtéseket tekintve tulajdonképpen az Europeana által életre hívott *Collection Days* gyűjtőnapok előzményének is tekinthető. A Collection Days alapvetően a digitális tartalmak gyűjtésére, állományba vételére és online közzétételére összpontosít(ott). Az MNL OL eddig két alkalommal vett részt Collection Days gyűjtőkori napon.

⁷ <http://mnl.gov.hu/projektek> – A leírás második része, lefelé görgetve érhető el. (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

⁸ http://mnl.gov.hu/bovulo_tortenelem_0 (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

⁹ http://mnl.gov.hu/mnl/ol/virtualis_kiallitas/bovulo_tortenelem_az_elmult_tizenot_ev_iratajandekozasai (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

Az első Collection Days-t az *Europeana* nemzetközi portál migrációs projektjéhez kapcsolódva szervezte az ELTE BTK Atelier Európai Társadalomtudományi és Historiográfiai Tanszéke, az MNL pedig stratégiai partnerként vett részt az eseményen. A Magyar Nemzeti Múzeumban 2018. május 10-11-én megrendezett, konferenciával egybekötött nemzetközi rendezvény keretében a levéltár munkatársai migrációhoz kapcsolódó magániratokat és fényképeket fogadtak, helyszíni digitalizálás céljából.

A második, 2018. szeptember 15-én megtartott gyűjtőköri napot már az MNL OL szervezte a Kulturális Örökség Napjai rendezvénysorozat keretein belül, együttműködésben a Nagy Háború Bloggal¹⁰, Fortepannel¹¹ és természetesen az alapötlet gazdájával, az *Europeana*val¹². A „Háborúk, forradalmak, traumák: Az első világháború története 1914–1918” címet viselő esemény során az intézmény főként az I. világháborúval kapcsolatos magániratokat várt bemutatásra, de felajánlotta további levéltárosi konzultáció egyedi igénybevételét is. A címválasztás nem véletlen: további gyűjtőköri napok megszervezésére is lehetőséget tartogat, a „Háborúk, forradalmak, traumák” főcím felhasználásával és további alcímek, azaz témák megadásával. Igazodva az *Europeana* 1914–1918¹³ projekt profiljához, a fő cél az esemény tervezésekor a levéltár digitális állományának gyarapítása volt, azzal a kiegészítéssel, hogy az MNL OL munkatársai az ajándékba felajánlott iratanyagokat is átveszik, levéltárosi becslés céljából. Az esemény megszervezéséhez az *Europeana* többéves gyűjtési gyakorlata nagy segítséget jelentett. E gyakorlatot követve került sor a rendezvény előtt másfél héttel egy sajtótájékoztató megtartására, amely nagy hatékonysággal hívta fel a figyelmet a tervezett rendezvényre. A rendezvény előtt pedig számos interjú készült a szervezőkkel, televíziók, rádiók és internetes portálok számára. A hírek előzetesen megjelentek az esemény külön Facebookos eseményoldalán¹⁴ és a levéltári honlapon¹⁵ is. Maga a rendezvény két részből állt: egyrészt magából az iratgyűjtésből, másrészt egy kerekasztal-beszélgetésből, amely a levéltár gyűjtőköri munkáját volt hivatott a nagyközönség számára közelebb hozni. A beszélgetésen Kaba Eszter (Politikatörténeti Intézet) moderátor mellett Mikó Zsuzsanna, Szabó Dorottya (MNL), Pintér Tamás (Nagy Háború Blog), Tamási Miklós (Fortepan) és az *Europeana* képviselői, Ad Pollé és Frank Drauschke vettek részt.

A szeptemberi gyűjtés nagyon sok iratanyag-együtttest hozott levéltári látókörbe, ráadásul az utólagos felajánlások, iratbeküldések, személyes iratbemutatók a mai

¹⁰ <https://nagyhaboru.blog.hu/> (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

¹¹ <http://www.fortepan.hu/> (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

¹² <https://www.europeana.eu/portal/hu> (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

¹³ <https://www.europeana.eu/portal/hu/collections/world-war-I> (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

¹⁴ <https://www.facebook.com/events/2179063922371724/> (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

¹⁵ http://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/kulturalis_orokseg_napjai_az_mnl_orzagos_leveltaraban – A leírás lefelé görgetve érhető el. (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

napig folyamatosan zajlanak. A második Collection Day¹⁶ rendezvény sikere annak is köszönhető, hogy a levéltár újfajta anyaggyűjtési módszert használt, a már említett digitális gyűjtést. A tulajdonosok ugyanis sokszor a rájuk hagyományozott vagy megszerzett iratoktól nem szeretnék véglegesen megválni. Arra azonban készséggel vállalkoznak, hogy dokumentumaikat digitalizálási céllal bemutassák. Egyes irathagyatékokhoz komoly érzelmek is kötődnek olykor, a keletkeztető személye vagy az iratokban foglalt tartalom miatt. Ez újabb akadálya lehet egy iratajándékozásnak, melyre a digitalizálás jó megoldást jelent.

A Collection Day(s) digitális gyarapításainak tapasztalatai

Egy átfogó iratgyűjtési nap, Collection Day(s) megszervezéséhez komoly infrastruktúra és munkaerő szükséges. A gyűjtés egyik fő mottója – és valószínűleg vonzereje – az volt ugyanis, hogy lehetőség szerint a bemutatott irat- és fényképes anyagokat helyben digitalizálja a levéltár, majd rögtön vissza is szolgáltatja a tulajdonosnak. Ezt az első Collection Days keretében meg tudtuk valósítani, de a másodiknál a jelentkezők komoly számára és a bemutatott iratanyagok terjedelmére való tekintettel csak az esetek kevesebb, mint felében sikerült. A többi iratanyagot átvételi elismervénnyel vettük át tulajdonosaiktól, meghatározott időtartamra, digitalizálásuk jelenleg is folyamatosan zajlik az MNL OL műhelyében.

A szervezett iratgyűjtési nap lebonyolításakor egy olyan első üdvözlő asztalt állítottunk fel, ahol az ott ülő kollégák rögtön köszönthették a látogatót, felvették az alapadatait és koordinálták az interjúztató asztalokhoz való eljutásukat. Ők adtak sorszámot a bemutatott anyaghoz is. Az interjúztató asztaloknál általában két-két kolléga ült: egyik a beszélgetést vezette, a másik számítógépen rögzítette a hallottakat, hogy feltérképezhessék a bemutatott anyag provenienciáját, a keletkeztető élet- és családtörténetét és megörökítsék az elhangzottakat. A fentiek rögzítése után kerülhetett sor az iratanyag helyszíni digitalizálására vagy digitalizálási célú átvételére és annak egyeztetésére, hogy mikor adja vissza a levéltár a bemutatott anyagot. A dokumentálás ezzel még nem zárult le, hiszen a magániratokat bemutató tulajdonosok minden esetben rendelkeztek a képanyag közzétehetőségéről. Az erről szóló szerződéstervezetet is ekkor töltötték ki a kollégák, valamint itt volt érdemes egyeztetni azt is, hogy amennyiben a tulajdonos hozzájárul ahhoz, hogy a digitalizált iratanyag kikerüljön az MNL OL virtuális felületeire, ugyanez megtörténhet-e a partnerek – a második gyűjtőköri nap esetében a Nagy Háború Blog, a Fortepan és az Europeana – webes felületein is.

¹⁶ A májusi gyűjteményes alkalom kétnapos, míg a szeptemberi egynapos volt, ezért a májusit megkülönböztetőleg Collection Days-nek (többesszámban), a szeptemberit Collection Day-nek (egyes-számban) írjuk.

Az iratok közeljövőbeli állományba vételekor külön figyelmet fogunk annak szentelni, hogy a digitális anyag össze legyen kötve a partnerek weboldalain található megfelelő hivatkozással, hiszen egy és ugyanazon irat-, vagy képanyagot más módon mutat be a háttértörténet, személyes sors rögzítésére specializálódó *Nagy Háború Blog*, a fotókra fókuszáló Fortepan vagy az európai licenszekkel dolgozó, a személyes történeteket egy-egy kiragadott irattal illusztráló Europeana.

A Collection Day(s) során begyűjtött iratanyagok számbavétele

Az első, májusi gyűjteményes napokon a Magyar Nemzeti Múzeum által biztosított helyszínen egy maradandó történeti értékkel rendelkező, a migráció személyes és családi vonatkozásait adatgazdagon illusztráló anyag került az MNL OL látókörébe: a Serényi (Stern)-hagyaték. Az iratképző Serényi Lajos lupini református lakatos hagyatékából egy II. világháborús hadifogolynapló és a családja országváltását rögzítő kiegészítő irat- és képanyag maradt fenn, amelyről az MNL OL digitalizáló munkatársa összesen 83 db JPG fájl készített, majd a tulajdonos az anyagot rögtön a digitalizálás után sértetlenül visszavette. Az iratanyagot három tételre osztva gyarapította be a levéltár a *Védett és bemutatott iratok biztonsági másolatai* (X 10815) közé, az elsőbe a napló, a másodikba a képanyag, a harmadikba pedig a kiegészítő családi iratanyag került.¹⁷

A második, szeptemberi gyűjtéskor összesen huszonegy különféle irat, fénykép és irategyüttes került az MNL OL látókörébe, amelyet a munkatársak huszonhat esetént rögzítettek, mivel voltak olyan beadók, akik több irathagyatékot vagy annak részletét mutatták be. Hat esetben a tulajdonos az anyagot a levéltárnak szánja ajándékba, melyek között szerepelnek például I. világháborús naplók és frontról hazaküldött levelezések is. A személyes sorsokat bemutató dokumentumokon keresztül nem csupán a hadszíntér, hanem a háttérország történéseire vonatkozóan is számos új információval gazdagodhatunk: az egyik ajándékkul felkínált irategyüttes például két, I. világháborús hadiárva sorsába enged bepillantást. A beérkezett iratanyag értékelése, állományba vétele a Magánlevéltárak és Gyűjtemények Főosztályán folyamatosan zajlik.

A bemutatott anyagokat azonban többségében digitalizálásra hozták be. Ahogy arról szó esett, több anyagot már a gyűjtőkori napon felvételezni lehetett, az MNL OL és a Nagy Háború Blog munkatársai segítségével. Szerepelnek közöttük katonaportrék, és a frontvonal mögött készült életképek, családi és személyi hagyatékokból fennmaradt levelezések az I. világháború idejéből és a 20. század közepéről, teljes fényképalbumok, részletes genealógiai összefoglaló, katonasírról készült fényképek, naplók.

¹⁷ <https://www.eleveltar.hu/web/guest/kereses> – a keresőkifejezés: X_10815_26. (A letöltés ideje: 2018. október 26.)

Érkezett a gyűjtőköri napra egy intarziás faláda is, egy teljes személyi hagyatékkal a belsejében: fényképeket, leveleket és képeslapokat, naplót, okmányokat és egyéb iratokat tartalmaz, valamint pár szépen kidolgozott kézimunkát. Ezek digitalizálásra való előkészítése megtörtént, amely annyiban jelentett speciális munkát, hogy mivel ezek a bemutatott irat-, tárgy- és képanyagok visszakerülnek a beadóhoz, paginálni, jelzetelni nem lehetett őket, csak a palliumon lehetett jelezni a szükséges megjegyzéseket. Az anyag felvételezése már befejeződött, jelenleg az irat-visszaadást szervezzük a tulajdonossal.

Mivel a digitalizálást és a gyűjtést a Nagy Háború Blog munkatársaival közösen végeztük, előzetesen szóbeli megállapodás született arról, hogy a kapott anyagot megosztjuk velük, amennyiben ehhez a tulajdonos hozzájárul. A megosztást az eddig digitalizált iratokra vonatkozóan már elvégezte a levéltár, az épp digitalizálás alatt álló anyagok esetén ez is folyamatosan zajlik. Ugyanez igaz az Europeanára is: ahol a tulajdonos hozzájárult az iratanyag egy-egy elemének közzétételéhez, ott ez a közeljövőben, levéltári gyarapítást követően meg fog történni. Így tulajdonképpen európai „porondra” kerülnek a korábban fiókokban álmukat alvó családi és személyi hagyatékok.

Összességében elmondható, hogy a gyűjteményes napok sikeres kezdeményezésnek bizonyultak. Végző mérlegüket legkorábban a 2018-as év végén, a 2019-es év elején lehet megvonni az esemény sikerének megítélésével kapcsolatban.

Dr. Palócz (Peitler) Gyula személyi hagyatékából

